

BiEPAG

Decembar 2023

Zelene politike moći: EKSTERNI AKTERI I ENERGETSKA TRANZICIJA NA ZAPADNOM BALKANU

Autori/ke: Tena Prelec, Nikolaos Cifakis, Dimitar Bečev

** O istraživačkom projektu*

Savetodavna grupa za javnu politiku Balkan u Evropi sprovodi sveobuhvatnu studiju o geopolitičkim dimenzijama zelene energetske tranzicije na Zapadnom Balkanu. Studija se oslanja na nalaze analize "Energetika na Zapadnom Balkanu" (maj 2023), na regionalno istraživanje koje predstavlja rezultat terenskog rada koji je sproveo Kantar u proleće 2023. godine u šest zemalja Zapadnog Balkana, i na analizu tri specifične studije slučaja iz Srbije, Bosne i Hercegovine i Kosova. Doprinos su pružili i Marika Djolai, Donika Emiri, Vujo Ilić, Zoran Nečev i Korina Stratulat. O autorima i autorkama: Tena Prelec je docentkinja u Centru za napredne studije Jugoistočne Evrope (CAS SEE) Sveučilišta u Rijeci; Nikolaos Cifakis je profesor na katedri za političke nauke i međunarodne odnose (PSIR), Univerzitet na Peloponezu; Dimitar Bečev je predavač na Oxford School of Global and Area Studies (OSGA), Univerzitet u Oksfordu, i viši saradnik, Carnegie Europe.

Apstrakt

Završni sažetak BiEPAG-ovog projekta Geopolitika zelene energetske tranzicije¹ istražuje ulogu EU u promovisanju energetske tranzicije na Zapadnom Balkanu. Uprkos posvećenosti Evropske unije klimatskoj akciji i obimnoj finansijskoj pomoći, napredak regiona u usvajanju obnovljivih izvora energije i dalje je spor. Studija, zasnovana na sveobuhvatnom istraživanju i tri detaljne studije slučaja spoljnog uticaja u energetskom sektoru, pokazuje želju javnosti za zelenom tranzicijom, ali nedostatak svesti o negativnom uticaju spoljnih aktera poput Rusije, Kine i Turske. Analiza podvlači ključnu ulogu lokalnih elita u posredovanju stranog uticaja i naglašava disparitet u percepciji javnosti. Preporuke sadrže ciljanu kampanju javne diplomatije, podršku akterima civilnog društva koji se zalažu za zelenu energiju, diverzifikaciju izvora energije, finansijske podsticaje za liberalizaciju tržišta, povećanu transparentnost stranih ulaganja i regionalnu saradnju za međusobno povezivanje mreže i ulaganja u obnovljive izvore energije. Nalazi naglašavaju potrebu za nijansiranim merama politike kako bi se osigurala održiva i pravična zelena energetska tranzicija na Zapadnom Balkanu.

1 "Geopolitics of the Green Energy Transition in the Western Balkans", Balkans in Europe Policy Advisory Group (BiEPAG), 2023. <https://biepag.eu/geopolitics-and-energy-transition/>

I. Može li EU da bude 'zeleni lider' na Balkanu?

EU sebe vidi kao globalnog lidera u borbi protiv klimatskih promena i promovisanju održivosti životne sredine. Ovim ciljevima se ne teži samo interno, već oni i duboko oblikuju odnose Unije sa spoljnim svetom. Iako postoji mnogo oblasti u kojima se države članice EU ne slažu, one su ujedinjene u nastojanju da se globalno ograniči emisija gasova sa efektom staklene bašte. Ta ambicija je najvidljivija u neposrednom susedstvu EU. Tokom više od decenije, Brisel je sproveo reforme tržišta energije usmerene ka povećanju efikasnosti, snižavanju cena za potrošače i obezbeđivanju pouzdanosti snabdevanja. Zapadni Balkan, zajedno sa zemljama kandidatima u istočnoj Evropi, kao što su Moldavija i Ukrajina, bio je glavna meta ove politike.

Poslednjih godina fokus se pomerio sa energetske bezbednosti na klimatsku politiku. Lideri šest zemalja Zapadnog Balkana – Albanije, Bosne i Hercegovine, Kosova, Crne Gore, Severne Makedonije i Srbije – obećali su na skupu u novembru 2020. godine pod pokroviteljstvom Berlinskog procesa koji podržava Evropska Unija, da će se „obavezati da će zajedno sa EU raditi na cilju ugljenično neutralnog kontinenta do 2050. kroz uvođenje stroge klimatske politike i reformu energetskog i transportnog sektora“¹. Energetska zajednica, platforma za regionalnu saradnju koju podržava EU, postavila je ciljeve da bi do 2030. godine 31% bruto finalne potrošnje energije trebalo da dolazi iz obnovljivih izvora, potrošnja energije bi trebalo da bude ograničena, a emisije gasova staklene bašte trebalo bi da budu smanjene za preko 60% u poređenju sa nivoima iz 1990-ih². Eksterno finansiranje putem Instrumenta za pretpristupnu pomoć EU i Investicionog okvira za Zapadni Balkan, partnerstva između EU i međunarodnih finansijskih institucija, takođe daje prioritet zelenim ciljevima.

Nažalost, rezultati Zapadnog Balkana kada je reč o zelenoj tranziciji su pomešani. Na polju modernizacije energetskog sektora u regionu, kao i smanjenju emisija, postignuto je malo uspeha. Zemlje zapadnog Balkana u najvećoj meri ostaju zavisne od uglja. Trenutno se oko 70% električne energije u regionu proizvede iz lignita.

1 "Sofia Declaration on the Green Agenda for the Western Balkans", Sofia, 10 November 2020, <https://www.rcc.int/download/docs/Leaders%20Declaration%20on%20the%20Green%20Agenda%20for%20the%20WB.pdf/196c92cf0534f629d43c460079809b20.pdf>.

2 "Decision of the Ministerial Council of the Energy Community", Energy Community, No 2022/02/MC-EnC, Vienna, 12 December 2022, https://www.energy-community.org/dam/jcr:421f0dca-1b16-4bb5-af86-067bc35fe073/Decision_02-2022-MC_CEP_2030targets_15122022.pdf.

Na Kosovu, Srbiji i Bosni i Hercegovini udeo iznosi 95%, 67%, odnosno 65%³. Pored toga, u ovom sektoru manjka novih investicija. Prosečna starost flote lignita, koja čini oko polovinu kapaciteta za generisanje energije, i još više u proizvodnji, je preko 40 godina⁴, a elektroenergetski sistemi u nekoliko zemalja su tokom poslednjih nekoliko zima bili blizu kolapsa. Termoelektrane na uglj povećavaju emisije gasova staklene bašte, ali su i jedan od uzroka lošeg kvaliteta vazduha i imaju ozbiljne posledice po zdravlje⁵.

Mrtvu tačku na terenu koriste spoljni geopolitički akteri, uključujući Rusiju, Kinu i Tursku, koji su zauzeli svoje niše u političkim, ekonomskim i energetskim sektorima regiona. Vlade Zapadnog Balkana su to prihvatile u nadi da će stvoriti radna mesta, prikupiti i preraspodeliti rente za svoje političke klijente i održati niske cene energije za stanovništvo. U međuvremenu, EU je prinuđena da hvata korak, pokušavajući da podstakne usaglašenost u zemljama u kojima nedostaje politička volja ili državni kapacitet za sprovođenje ambicioznih javnih politika.

Nadovezujući se na istraživanje percepcija javnosti, ova studija nalazi da građani Zapadnog Balkana podržavaju zelenu tranziciju, ali ne uviđaju u potpunosti doprinos EU postizanju tog cilja. Osim toga, ne primećuju negativan uticaj pojedinih stranih investicija u energetski sektor regiona. Ipak, trebalo bi da izbegnemo zabludu da najveći deo krivice za spor tempo energetske tranzicije snose strani investitori. Oslanjajući se na terenski rad i niz intervju članova i članica BiEPAG-a sa akterima u energetskim sektorima Srbije, Bosne i Hercegovine i Kosova, možemo tvrditi da glavna odgovornost za nedostatak napretka leži na nacionalnim vladama. Studija se završava nizom političkih preporuka EU kako da doprinese efikasnijoj i pravednijoj energetskoj tranziciji u regionu.

³ Ruiz, P., Medarac, H., Somers, J. and Mandras, G., "Recent Trends in Coal and Peat Regions in the Western Balkans and Ukraine", EUR 30837 EN, Publications Office of the European Union, Luxembourg, 2021, p. 4.

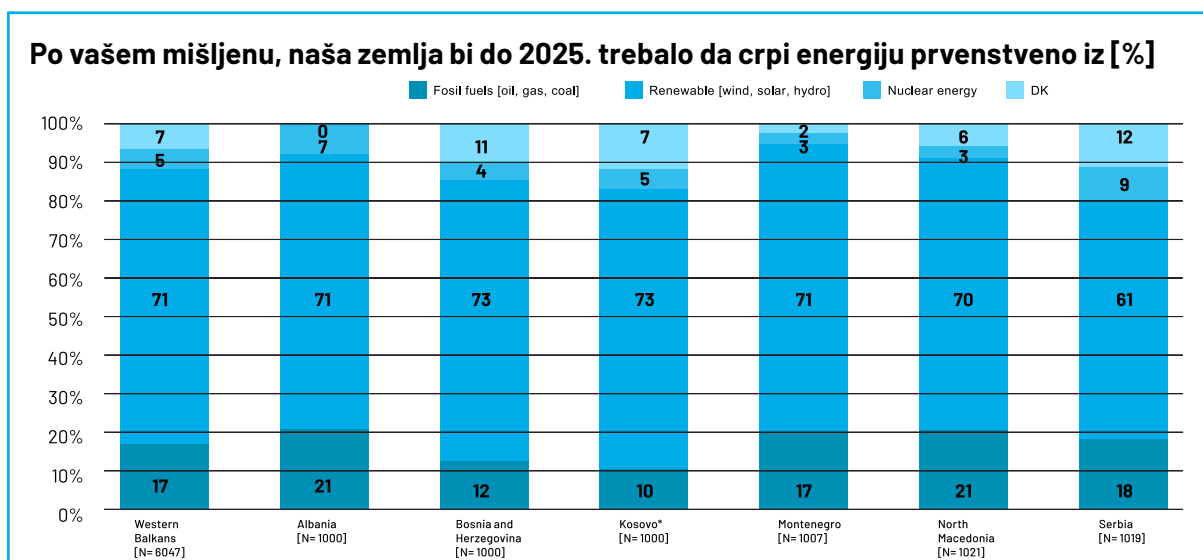
⁴ *Ibid.*, p. 5.

⁵ For a comprehensive report about the hazardous emissions of coal power plants in the Western Balkans, see: "Comply or Close: Five years of deadly legal breaches by Western Balkan coal plants", CEE Bankwatch Network, June 2023, https://www.complyorclose.org/wp-content/uploads/2023/06/2023_06_28_Comply-or-close.pdf.

II. Javne percepcije zelene tranzicije

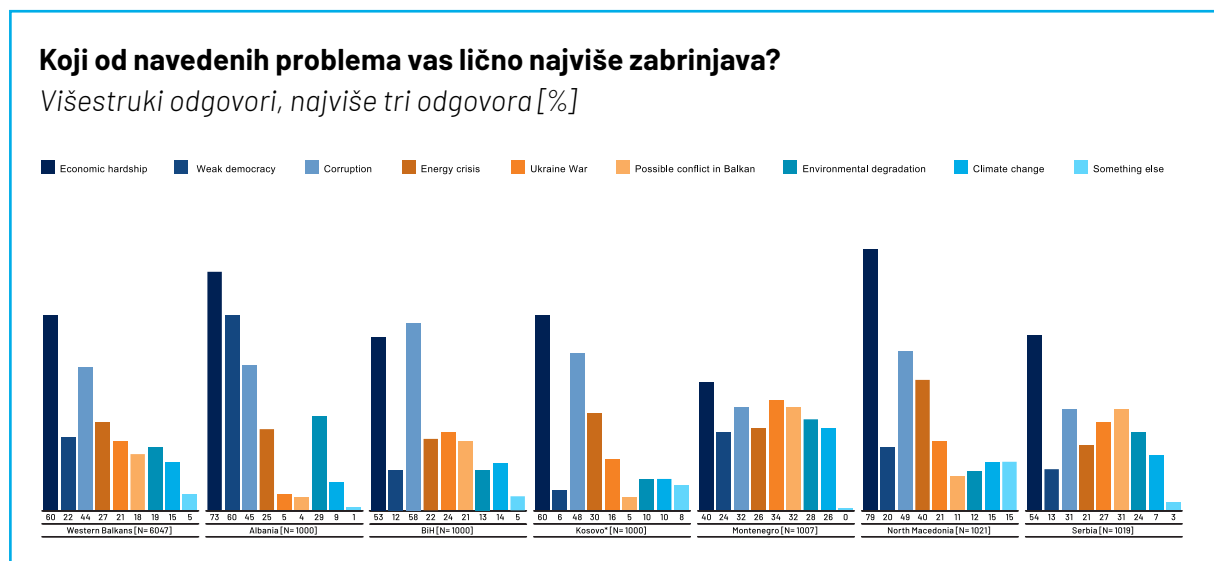
BiEPAG je sproveo regionalno istraživanje javnog mnjenja u periodu mart-april 2023⁶. Istraživanje je pokazalo da postoji široka podrška zelenoj tranziciji. Čak 71% ispitanika širom Zapadnog Balkana veruje da bi njihove zemlje do 2050. godine trebalo da crpe energiju prvenstveno iz obnovljivih izvora (vidi Grafikon 1). Podjednako je ohrabrujuć i sličan procenat učesnika (67%) koji podržava povećana ulaganja u obnovljive izvore energije u zemlji kao odgovor na energetska krizu – što ukazuje na to da bi građani mogli biti spremni da podrže veću dodelu javnih sredstava za povećanje kapaciteta proizvodnje zelene energije.

Grafikon 1: Izvori iz kojih bi zemlje Zapadnog Balkana trebalo da crpe energiju do 2050. godine

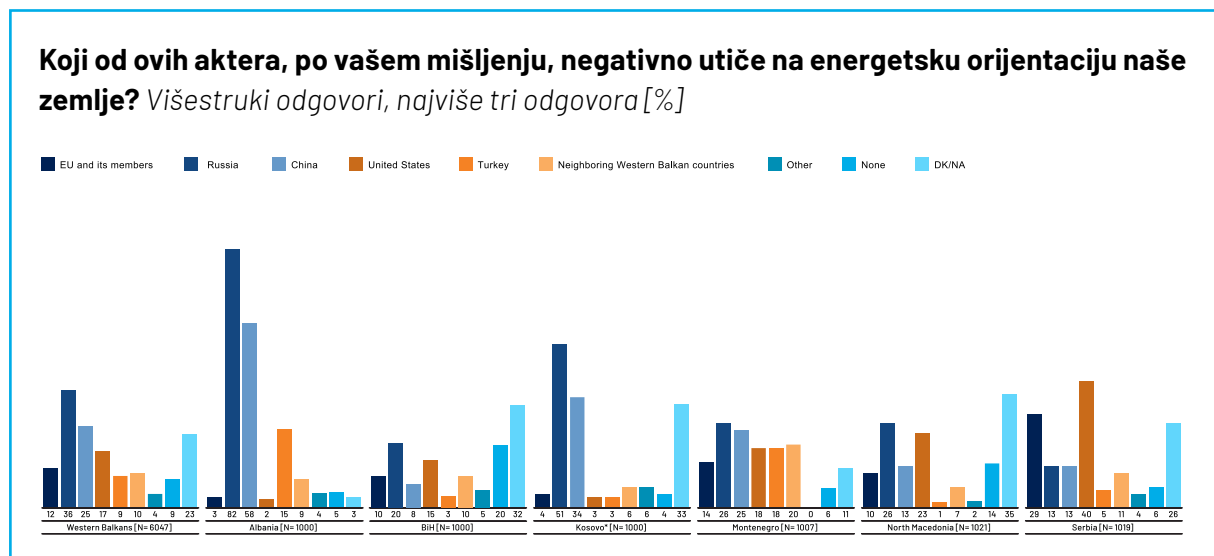

Međutim, kada su ispitanici upitani šta ih najviše zaokuplja, većina je navela ekonomske teškoće (60%). Degradacija životne sredine i klimatske promene nisu bile visoko na ovoj listi: ova pitanja je navelo samo 19%, odnosno 15% ispitanika (vidi Grafikon 2). Iz toga sledi da ako su akteri sa posebnim interesima za očuvanje statusa kvo uspešno predstavili energetska tranziciju kao skupu politiku koja bi mogla da utiče na širu populaciju, javna podrška obnovljivim izvorima može biti ozbiljno ugrožena.

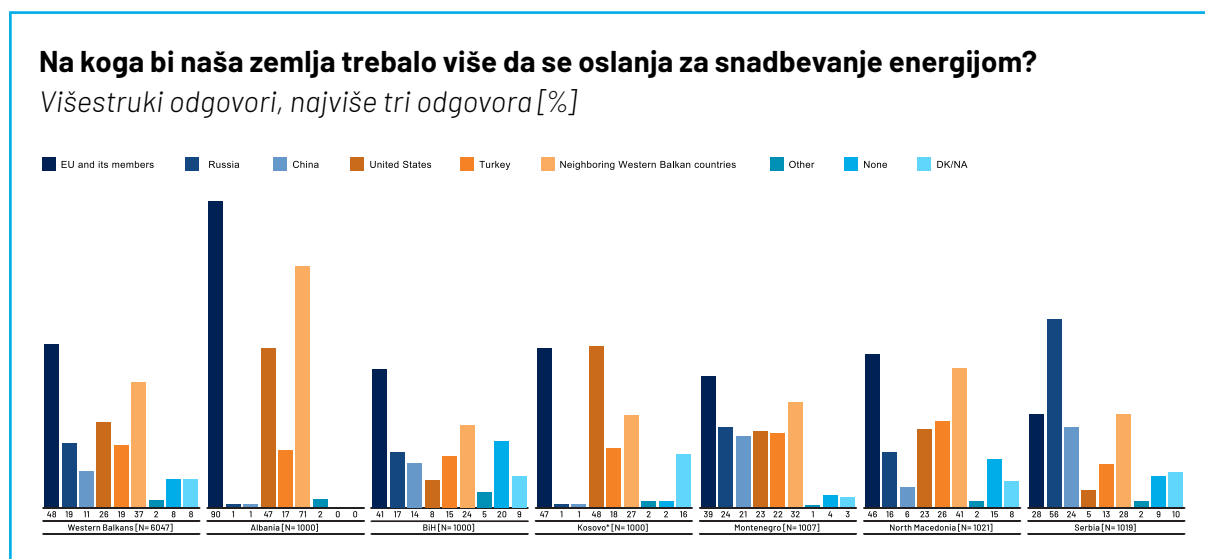
⁶ Istraživanje je sproveo Kantar, pomoću metoda za prikupljanje podataka CATI, uz reprezentativni uzorak od >1,000 ispitanika po zemlji Zapadnog Balkana (ukupni uzorak N=6,047 osoba).

Grafikon 2: Najozbiljniji problemi

Ispitanici su primarnu odgovornost za probleme životne sredine pripisali energetske prakse na nivou društva (71%) i državnim politikama (58%). Međutim, dali su različite odgovore na pitanje da li je bilo koji spoljni akter imao negativan uticaj na energetske orijentacije njihove zemlje (vidi Grafikon 3). Na primer, u Bosni i Hercegovini samo 8% ispitanika je navelo Kinu kao negativan uticaj, uprkos uključenosti Pekinga u industriju uglja u zemlji. U Srbiji, neverovatnih 56% se zalaže za povećanje oslanjanja na Rusiju kada je reč o energetske pitanjima, iako je Gaspromov monopol na tržištu gasa ometao diverzifikaciju snabdevanja (vidi Grafikon 4). A na Kosovu, gde je ulaganje turskog konzorcijuma u elektroenergetski sistem izazvalo kontroverze, samo 3% ispitanika je označilo Tursku kao negativan uticaj. Ovi nalazi otkrivaju značajni raskorak između ogromne podrške javnosti obnovljivoj energiji i njenog neprepoznavanja štetnog uticaja spoljnih aktera posvećenih održavanju statusa quo.

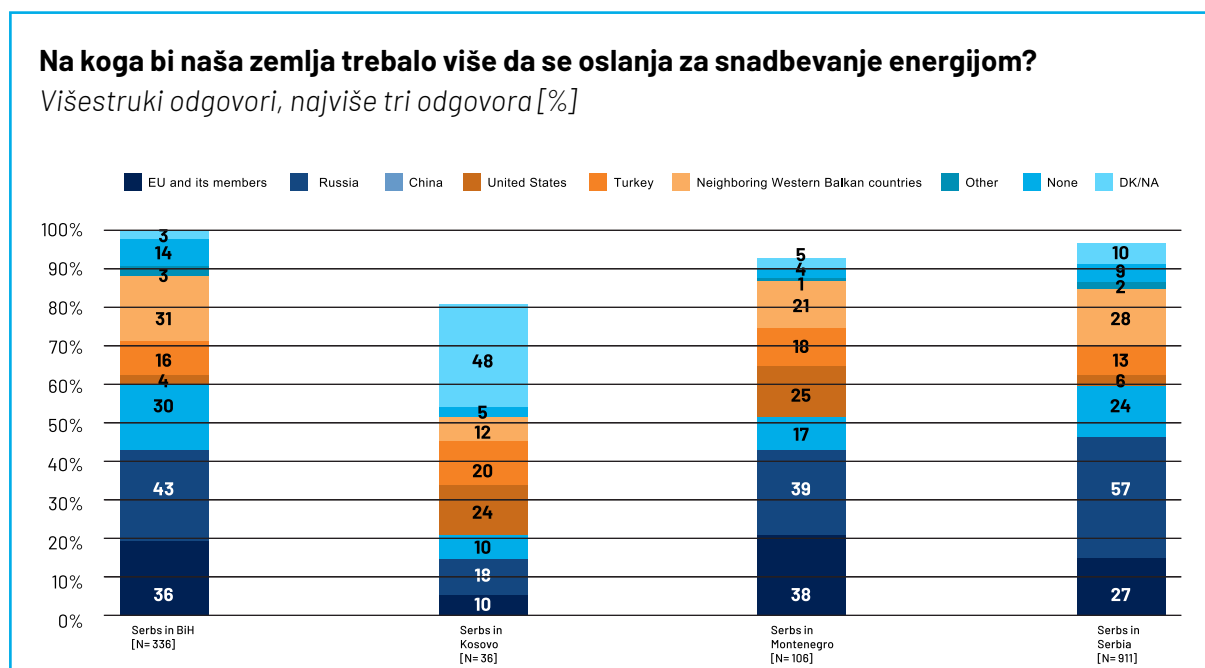
Grafikon 3: Negativni uticaji na energetske orijentacije zemlje

Grafikon 4: Oslanjanje na snabdevanje energijom
[zemlje Zapadnog Balkana]

Istovremeno, tvrdnja EU da igra pozitivnu ulogu u energetsom sektoru nije nužno prihvaćena. Primer za to je Srbija. Iako je EU najveći donator finansijske pomoći u vezi sa energetsom sektorom (165 miliona evra kao neposredna pomoć u 2023, uz više od milijardu evra za ovaj sektor od 2000. godine)⁷, samo 28% ispitanika u Srbiji tvrdi da njihova zemlja treba da se više oslanja na Uniju za sigurnost snabdevanja. Pored toga, 29% veruje da EU ima negativan uticaj na energetska orijentaciju Srbije, u poređenju sa samo 13% koji imaju negativan stav o Rusiji. Proruske stavove dele i Srbi širom regiona (vidi Grafikon 5).

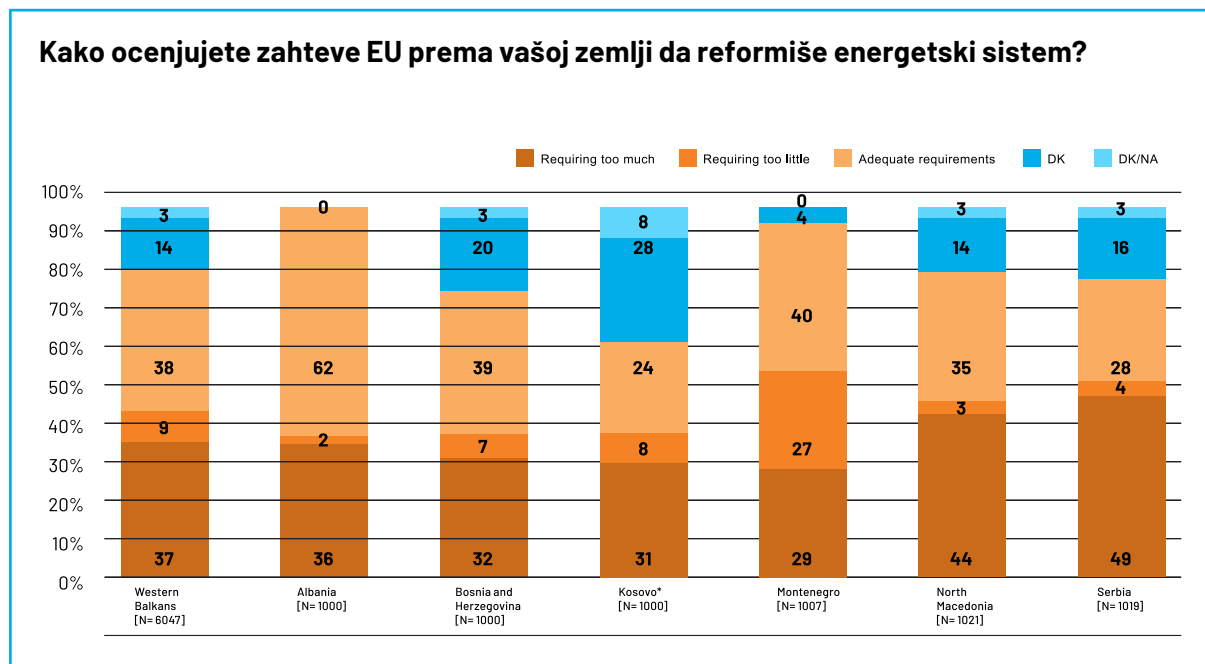
Grafikon 5: Oslanjanje na snabdevanje energijom
[Srbi na Zapadnom Balkanu]

U širem smislu, istraživanje je otkrilo da 49% odnosno 44% ispitanika iz Srbije i

Severne Makedonije veruje da EU zahteva previše od njihovih zemalja u pogledu energetske reforme (u poređenju sa 32% i 38% koji smatraju da ima adekvatne zahteve ili da traži premalo). Na Kosovu su stavovi javnosti o ovom pitanju bili gotovo podjednako podeljeni (vidi Grafikon 6).

Grafikon 6: Ocena zahteva EU za reformu energetskog sistema zemalja Zapadnog Balkana

Moglo bi se reći da rezultati istraživanja pokazuju da politike EU nisu u potpunosti shvaćene ili podržane u čitavom regionu. Drugačije rečeno, EU nije uspeła da u regionu stvori politiku koja bi dovela do toga da njeni recepti budu široko prihvaćeni. Čini se da praksa EU da jednostavno transponuje svoje prioritete energetske politike na Zapadni Balkan ne uzima u obzir glavne političke probleme u regionu, koji se odnose na dostupnost energije i zagađenje vazduha. Uzimajući u obzir visok nivo ekonomske nesigurnosti i energetske siromaštva u regionu, mnogi ispitanici smatraju da EU zahteva previše, a da ne nudi dovoljnu pomoć.

Zanimljivo pitanje koje vredi dodatno istražiti jeste mogućnost da su brojni odgovori ispitanika odražavali frustraciju ljudi zahtevima za pristupanje EU. Ako je to slučaj, zaustavljeni proces proširenja EU na Zapadni Balkan može negativno uticati na javnu podršku energetske reformama koje je propisala EU.

Da rezimiramo: iako javnost Zapadnog Balkana podržava zelenu tranziciju, ona ima prilično iskrivljen pogled na prirodu uticaja spoljnih aktera na energetske reforme svojih zemalja.

III. Studije slučaja

Iskrivljene percepcije javnosti o spoljnom uticaju na energetski sektor, koje su detaljno opisane u prethodnom delu, naglašavaju ključni paradoks: snažan javni pritisak u korist prelaska na obnovljive energije koegzistira sa ograničenim priznavanjem činjenice da spoljni akteri ometaju taj prelazak. Ova kontradikcija je prisutna u tri studije slučaja na koje se oslanjamo: ruski uticaj u Srbiji, kineski uticaj u Bosni i Hercegovini i turski uticaj na Kosovu.

U sva tri slučaja, istraživači BiEPAG-a su sproveli sveobuhvatan terenski rad i komunikaciju sa širokim spektrom relevantnih aktera, uključujući predstavnike industrije, civilnog društva, vlade i međunarodnih organizacija, zajedno sa članovima zajednica koje su direktno pogođene stranim energetskim investicijama. Metodologija je varirala u zavisnosti od lokacije: u Bosni i Hercegovini, istraživači su organizovali okrugli sto u Tuzli i vodili intervjue "jedan na jedan". U Srbiji i na Kosovu odabrani su polustrukturirani intervjui kako bi se obezbedilo pribavljanje nefiltriranih informacija i došlo do što većeg broja sagovornika. Ovi primarni istraživački naporu dopunjeni su opsežnom analizom dokumentacije. Rezultati svake pojedinačne studije slučaja su nedavno objavljeni u tri sažetka politike BiEPAG-a⁸. Ovaj odeljak se fokusira na širu sliku i predstavlja neke uporedne nalaze iz studija slučaja, koji se mogu sažeti u tri ključna argumenta.

3.1 Lokalne elite deluju kao čuvari kapije

U sve tri studije slučaja, uloga lokalnih političkih i poslovnih elita se pojavljuje kao ključna u posredovanju stranog uticaja. Ove elite mogu imati koristi od netransparentnih poslovnih odnosa i daju prednost ekonomskoj dobiti u odnosu na dugoročnu održivost. Saradnja između stranih investitora i lokalnih elita omogućava stranom uticaju da opstane u energetskim sektorima zemalja Zapadnog Balkana, oblikujući geopolitičku dinamiku zelene energetske tranzicije.

To je možda najjasnije u Bosni i Hercegovini, gdje su kineske investicije našle uporište zahvaljujući lokalnim liderima koji su kratkoročnim ekonomskim dobitcima dali prednost u odnosu na ekološko i društveno blagostanje. Kineska državna preduzeća često učestvuju u projektima uglja zajedno sa lokalnim kompanijama, zaobilazeći procese skrininga i izdavanja odobrenja.

8 Ilić, Vujo, "Serbia's energy dilemma: Navigating geopolitical tensions, Russian ownership, and the path to renewable transition", *Balkans in Europe Policy Advisory Group*, October 2023. <https://biepag.eu/publication/serbias-energy-dilemma-navigating-geopolitical-tensions-russian-ownership-and-the-path-to-renewable-transition/>; Djolai, Marika and Stratulat, Corina, "Geopolitics begins at home: Foreign Actors' Role in Bosnia and Herzegovina's Energy Sector", *Balkans in Europe Policy Advisory Group*, October 2023. <https://biepag.eu/publication/geopolitics-begins-at-home-foreign-actors-role-in-bosnia-and-herzegovinas-energy-sector/>; Emini, Donika, "Kosovo's energy transition: Between privatisation and market liberalisation", *Balkans in Europe Policy Advisory Group*, November 2023 (forthcoming).

Intervjuisani eksperti su tvrdili da su ovi ugovori integrisani u klijentelističke mreže i orkestrirani od strane političkih partija da finansiraju svoje lične interese. Ovi lokalni akteri su omogućili stvaranje permisivnog okruženja za strane aktere da eksploatišu bogate prirodne resurse zemlje⁹.

Slično tome, u Srbiji je ruska dominacija olakšana zahvaljujući lokalnim elitama uključenim u rentijerske prakse u energetskom sektoru¹⁰. Iako situacija u naftnom sektoru nije toliko loša kao ona u sektoru gasa – mada su oba u potpunosti kontrolisana od strane ruskih vlasnika – ukupnu sliku karakteriše nedostatak regulatorne kontrole i primat političkih faktora.¹¹ Kosovo, takođe, ima turske investicije kojima posreduju lokalne političke i poslovne elite. Koncentracija vlasništva unutar turskog konzorcijuma izaziva zabrinutost zbog sukoba interesa i ometa uspostavljanje konkurentnog energetskog tržišta.¹²

Uloga lokalnog rukovodstva kao čuvara kapije utiče na i manifestuje se kroz percepciju javnosti o spoljnim akterima. Lokalni vlastodršci su preko medija izgradili pozitivnu sliku o određenim trećim silama koja je ključna u zamagljivanju glavnih interesa kako domaćih tako i stranih elita i, shodno tome, u zaštiti poslova štetnih po životnu sredinu od uvida javnosti. Na Zapadnom Balkanu ljudi uglavnom crpe informacije iz lokalnih medija, a 71% ispitanika u našoj anketi navodi televiziju kao izvor informacija. Kao rezultat toga, naši nalazi pokazuju da su lokalne elite i njihovi režimski mediji odigrali ključnu ulogu u oblikovanju percepcije javnosti o trećim silama. Oni u velikoj meri utiču na narativ i ograničavaju pristup informacijama koje bi mogle dovesti u pitanje postojeći status quo.

3.2 Uticaj spoljnih aktera u energetskom sektoru je raznolik

Spoljni geopolitički igrači vrše različite vrste uticaja. Njihova uloga nije homogena. Neki strani akteri zaista imaju pretežno negativnu ulogu, kao što je primer slučaja Bosne i Hercegovine, gde su kineski projekti upitni sa stanovišta upravljanja i uticaja na životnu sredinu. Čak i u tom slučaju, međutim, istraživanje otkriva da su lokalni akteri ključni. Bez njih bi strani uticaj bio mnogo manje štetan.

Štaviše, važno je prepoznati da se neki akteri ponašaju različito u različitim sektorima. Slučaj Srbije pokazuje da rusko vlasništvo pokazuje jasan obrazac ponašanja u sektoru nafte i gasa. U prvom, fokus je prvenstveno na profitu i modernizaciji uz ograničeno uplitanje u konkurenciju. Za razliku od toga, u sektoru gasa, Rusija ima potpunu kontrolu nad snabdevanjem gasom, rezervama i gasovodima, ometajući tako reformu i usklađivanje sa standardima EU.

9 Djolai, Marika and Stratulat, Corina, "Geopolitics begins at home", 2023.

10 Prelec, Tena. "The vicious circle of corrosive capital, authoritarian tendencies and state capture in the Western Balkans." *Journal of Regional Security* 15, no. 2 (2020): 167-98

11 Ilić, Vujo, "Serbia's energy dilemma", 2023.

12 Emini, Donika, "Kosovo's energy transition", 2023.

Konačno, studija slučaja na Kosovu ukazuje na to da učešće spoljnih aktera ponekad može dovesti do poboljšanja, ali da je pravilan nadzor od ključnog značaja. Privatizacija mreže za distribuciju energije od strane konzorcijuma „Limak-Calik“ je poboljšala distribuciju električne energije, smanjila nestanke struje i povećala energetske sigurnost, dok se i dalje postavljaju pitanja o praksama nabavki, transparentnosti procedura i uticaju na državnu kasu.

3.3. Tranzicione blokade i korupcija rade zajedno – i ‘zelen’ novac može biti prljav

Studije slučaja su pokazale da prepreke energetske tranziciji i uticaj korupcije ponekad deluju u saglasju. Međutim, pogrešno je pretpostaviti da se nezapadni spoljni akteri fokusiraju isključivo na fosilna goriva sa visokim stopama emisija. Ovi akteri sve više ulažu u obnovljive izvore energije – pogledajte, na primer, trud „Gaspromnjefta“ da se predstavi kao „zelenija“ kompanija ili kinesku eksploataciju retkih zemnih metala širom sveta.

Slično tome, sumnjive prakse koje se često povezuju sa energetskim investicijama u regionu nisu ograničene samo na zagađivače: korupcija se može manifestovati i u „zelenim“ oblicima. Kako dobiti koje treba ostvariti u zelenim projektima postaju sve važniji, videćemo sve više politički povezanih aktera koji pokušavaju da izvuku profit iz njih. To se već dešavalo u prošlosti – sa negativnim efektima po životnu sredinu (npr. kroz fid-in tarife, mehanizme stvorene da ubrzaju investicije u obnovljive izvore energije, za mini hidroelektrane u Srbiji¹³). Stoga je od suštinske važnosti da se izbegne praksa „grinvošinga“ projekata kako bi oni izmakli kontroli javnosti.

Da rezimiramo, nijansirano razumevanje uloga spoljnih geopolitičkih aktera u energetskom sektoru na Zapadnom Balkanu je od suštinskog značaja za razumevanje višeslojne geopolitike zelene energetske tranzicije – i za početak formulisanja odgovarajućih mera politike za održivu zelenu energetske tranziciju regiona.

13 Đorđević, D., „Most money for EPS and companies connected to Nikola Petrović again“, Center for Investigative Journalism of Serbia, 19 April 2019, <https://www.cins.rs/en/most-money-for-eps-and-companies-connected-to-nikola-petrovic-again/>.

Preporuke

Kao što je pokazala ova diskusija o pejzažu spoljnih uticaja na energetske tranzicije Zapadnog Balkana, rešavanje ovih višestrukih izazova zahteva sveobuhvatnu strategiju. Dok otvaramo niz oblasti koje su vredne dalje analize, naši nalazi ukazuju na ključnu ulogu lokalnih elita, različitu prirodu spoljnih intervencija i interakciju između tranzicionih prepreka i korupcije. Imajući u vidu ove uvide, predstavljamo sledeći set preporuka za EU da proaktivno doprinese održivoj i pravičnoj zelenoj energetskoj tranziciji u regionu.

EU bi trebalo da:

- > Pokrene kampanju javne diplomatije kako bi se objasnile prednosti ozelenjavanja energetskog sistema. Ovo bi trebalo da bude usmereno na ključnu publiku kao što su osobe koje utiču na javno mnjenje i ljudi u urbanim centrima koji su zabrinuti zbog lošeg kvaliteta vazduha. Takođe bi trebalo da se oslanja na onlajn platforme, a ne na tradicionalne medije, koji su pod većim rizikom od zarobljavanja od strane antireformskih elita.
- > Osnaži lokalne aktere organizovanog civilnog društva koji se zalažu za zelenu energetske tranzicije u regionu kroz veću finansijsku podršku i sistematičnije konsultacije.
- > Odlučnije podstiče diverzifikaciju izvora energije kako bi se smanjila zavisnost od uglja, posebno promovisanjem obnovljivih izvora energije, i izbegava odlaganje postepenog uvođenja šeme trgovine emisijama, pošto se uglj mora učiniti neisplativim na tržištu.
- > Obezbedi finansijske podsticaje za podršku liberalizaciji tržišta uz prelazak na obnovljive izvore energije, podsticanje konkurencije i smanjenje monopola. Treba izdvojiti sredstva za kompenzaciju ranjivih grupa na koje bi marketizacija mogla negativno uticati.
- > Zahteva veću transparentnost i regulisanje stranih investicija, posebno u uvođenju obnovljivih izvora energije; ključni prioritet treba da bude borba protiv korupcije u vezi sa zelenim investicijama, poput prakse da vlada ili regulatori privileguju prijatelje pri dodeljivanju dozvola, licenci, mrežnih veza i drugih pogodnosti.
- > Promoviše regionalnu saradnju (u većem obimu, tj. između zemalja Zapadnog Balkana i njihovih suseda iz EU) na mrežnoj povezanosti i prekograničnim investicijama u obnovljive izvore energije; problem prekida u snabdevanju mogao bi se rešiti na širem regionalnom nivou, a ne na nivou svake zemlje.
- > Pruži ciljaniju podršku za ulaganja u obnovljive izvore energije u regionu.

O nama

Savetodavna grupa za javnu politiku Balkan u Evropi (BiEPAG) je zajednička inicijativa Evropskog fonda za Balkan (EFB) i Centra za studije Jugoistočne Evrope Univerziteta u Gracu (CSEES) sa ciljem promovisanja evropskih integracija Zapadnog Balkana i konsolidacije demokratskih i otvorenih zemalja u regionu. BiEPAG se temelji na vrednostima poštovanja ljudskog dostojanstva, slobode, demokratije, jednakosti, vladavine prava i poštovanja ljudskih prava, uključujući prava osoba koje pripadaju manjinskim grupama. Pridržava se vrednosti koje su uobičajene u društvima u kojima preovlađuju pluralizam, nediskriminacija, tolerancija, pravda, solidarnost i jednakost između žena i muškaraca. Članovi i članice BiEPAG-a su istaknuti istraživači i istraživačice javnih politika iz regiona i Evrope, sa dokazanom ekspertizom na temu Zapadnog Balkana i procesa koji oblikuju region.

Članovi i članice su Florijan Biber (koordinator), Bojan Baća, Mateo Bonomi, Dimitar Bečev, Srđan Cvijić, Marika Djolai, Milica Delević, Nikola Dimitrov, Vedran Džihić, Ričard Grivson, Donika Emini, Dejan Jović, Marko Kmezić (pomoćnik koordinatora), Srđan Majstorović, Jovana Marović, Zoran Nečev, Damir Kapidžić, Tena Prelec, Korina Stratulat, Nikolaos Cifakis, Alida Vračić, Đerđi Vurmo, Nataša Vunš.

<https://biepag.eu>

Kontakt: MILENA STEFANOVIĆ, program menadžerka
milena.stefanovic@balkanfund.org

Evropski fond za Balkan je zajednička inicijativa Erste fondacije, Fondacije Robert Boš i Fondacije Kralj Boduen, koja preduzima i pomaže inicijative koje jačaju demokratiju, neguju evropske integracije i afirmišu ulogu Zapadnog Balkana u rešavanju izazova u Evropi. Njegova strategija se fokusira na tri glavne oblasti – podršku demokratizaciji, jačanje regionalne saradnje i podsticanje EU integracija. EFB podržava proces afirmisanja efikasnosti politike proširenja EU širom Zapadnog Balkana i unapređivanje regionalne saradnje među organizacijama civilnog društva na temeljima solidarnosti i dijaloga zasnovanom na potražnji. Informisanim i osnaženim građanima pruža sredstva i platforme za preduzimanje akcije i zahtevanje odgovornih institucija i demokratije. Fokus rada je usmeren na kontinuirane reforme politika i praksi u zemljama Zapadnog Balkana na njihovom putu ka članstvu u EU.

www.balkanfund.org

Kontakt: ALEKSANDRA TOMANIĆ, izvršna direktorka
aleksandra.tomanic@balkanfund.org

Centar za studije Jugoistočne Evrope osnovan je u novembru 2008. godine, nakon što je 2000. godine Jugoistočna Evropa definisana kao strateški prioritet na Univerzitetu u Gracu. Centar je interdisciplinarna i međufakultetska istraživačka i obrazovna ustanova, osnovana sa ciljem da na univerzitetu obezbedi prostor za opsežne nastavne i istraživačke aktivnosti o Jugoistočnoj Evropi i zajedno sa njom, i unapredi interdisciplinarnu saradnju. Centar nastoji i da pruži informacije i dokumentaciju, kao i da bude tačka kontakta za medije i javnost zainteresovane za Jugoistočnu Evropu, u pogledu političkog, pravnog, ekonomskog i kulturnog razvoja regiona. Interdisciplinarni tim pravnika, istoričara i politikologa doprineo je istraživanju o Jugoistočnoj Evropi, putem članaka, monografija i drugih publikacija. Centar redovno organizuje međunarodne konferencije i radionice kako bi promovisao najnovija istraživanja o Jugoistočnoj Evropi.

<http://csees.uni-graz.at/>

Kontakt: UNIV.PROF. DR. FLORIAN BIEBER
profesor istorije i politike Jugoistočne Evrope,
florian.bieber@uni-graz.at

Ova studija je podržana od strane Evropske fondacije za klimu. Autor(i) snose odgovornost za informacije i stavove iznete u njoj. Evropska fondacija za klimu ne može se smatrati odgovornom za bilo kakvu upotrebu informacija sadržanih ili izraženih u njoj.

Evropski fond za Balkan 2023. Sva prava zadržana. Stavovi izraženi u ovoj publikaciji su stavovi autora i ne predstavljaju nužno stavove ili mišljenje Evropskog fonda za Balkan.

